

TEORIA DE LES NACIONS

Llibre 1

Kathà Hel·lens

Introducció. Anonímia i assèmia, els enigmes dels catalans

Els catalans no sabem amb certesa què significa la paraula *català*. Es tracta d'un fenomen si més no curiós perquè la gran majoria dels pobles saben relacionar el nom que els identifica amb alguna localitat, alguna persona, algun déu, algun animal, algun accident geogràfic, algun altre poble precedent. *Romania* procedeix del nom de la ciutat de *Roma*. *França* deriva de la tribu germànica dels *francs*. Les semblances entre les paraules *Espanya* i el nom de la província romana *Hispania* i la ciutat d'*Ispalis* resulten evidents. Gran Bretanya pren el seu nom del poble dels bretons. *Amèrica* té el seu origen en el nom del navegant Américo Vespuccio. *Colòmbia* en el de Cristòfor Colom. *Veneçuela* en el de la ciutat italiana de Venècia. *Índia* en el del riu *Indo*. Qui més qui menys, tothom pot contestar a la qüestió de a qui o a què deu el seu nom. No així els catalans. A nivell personal, tothom respon a noms que en molts casos no diuen res. El possible significat de paraules com ara *Josep* o *Maria* no atrau més que a curiosos molt comptats i la resta vivim amb la tranquil·litat de saber que la nostra identitat depèn més de les nostres actuacions que no pas de l'herència rebuda. La cosa canvia quan fixem la vista en el món de les societats complexes. Una religió, un estil artístic o una teoria econòmica necessiten rebre el bateig d'un nom propi, el bateig d'una paraula que serveixi per a identificar tots aquells individus que hi creguin o s'hi sentin relacionats i, en aquest sentit, el nom propi ha de tenir significat, ha de tenir una relació directa amb la naturalesa del grup a qui identifica. De vegades pot succeir que una societat

determinada triï a propòsit un nom sense significat o un nom amb significat inapropiat a la pròpia activitat o condició però, normalment, en aquests casos, la voluntat de distorsió semàntica és evident i es relaciona amb raons de tipus estètic. Seria absurd que algú decidís fer-se dir per un nom sense significat i que, alhora, afirmés desconèixer la raó d'aquesta decisió, a menys, és clar, que, a la manera dels dadaïstes, en aquest propòsit volgués transmetre precisament la sensació d'absurd. D'acord amb l'estat actual de les investigacions, els catalans escapen a tan simples exigències: en primer lloc, no van donar-se nom sinó en època molt avançada, tot just a partir del segle XII; en segon lloc, aquest nom no significava res.

A la qüestió del nostre desconeixement del significat del terme *català* em referiré amb l'expressió *enigma de l'assèmia del nom dels catalans*. A la qüestió del fet que els catalans triguessin tant de temps a identificar-se amb un nom propi, com *enigma de l'anonímia* (o també *anonimat*) dels catalans.

Valdria la pena recordar aquí les diferents teories existents sobre la qüestió de l'etimologia de la paraula *català*, no tant per la informació que puguin aportar sinó per a insistir en l'evidència de què fem servir un nom que, ara com ara, encara avui després de tants segles, no vol dir res. En el seu conjunt, fins a on jo sé, són deu les teories meritòries o plausibles existents sobre la seva etimologia i les exposarem aquí cronològicament però no pas en ordre d'invençió de la teoria sinó en funció de l'època en què el mot, suposadament, hauria d'haver-se conformat. De més recent a més antic són aquestes:

1. Corona d'Aragó

La teoria més antiga que coneixem i, alhora, la que pretén un origen més recent per a la paraula *català*, va ser proposada pels mateixos catalans al segle XV tot incorporant al propi imaginari la llegenda de l'heroi francès Otger Danès o alemany Otger Golant.

L'historiador Pere Tomic ¹ testimonia al segle XV la història del mite del cavaller Otger Cathaló que, acompanyat dels (també integrants del mite francès) nou barons de la fama (adaptats a la sensibilitat catalana amb els noms de Montcada, Pinós, Mataplana, Cervera, Cervelló, Alemany, Anglesola, Ribelles i Erill), lluitaria contra els àrabs fins a conquerir i donar nom al territori que avui coneixem com a Catalunya. El nom del castell d'on procediria el cavaller Otger prové amb molta probabilitat de *Camps catalàunics*, indret on Àtila va ser derrotat per tropes romanes i germàniques.

2. Corona d'Aragó

Una segona teoria va ser presentada per Florian Docampo i avalada per Jerónimo Zurita, segons que al 1899 afirma Josep Balari i Jovany en el seu treball *Orígenes històrics de Catalunya*.² Aquesta teoria pretén l'origen del mot en la gran quantitat de castells existents al territori. Efectivament, al llarg de l'Edat Mitjana, els castells van constituir un element fonamental de la vida social en aquella societat. Balari escriu:

En el feudalisme que es va desenvolupar a la Marca s'anomenava *castellanus* al qui era merament guarda o alcaide d'un castell sense tenir cap dret sobre ell, i així com de *castellanus* procedeixen en francès *chastelain* i *châtelain*, així mateix es va formar en el baix-llatí de la Marca el nom *castlanus*, del qual són variants en català: *castlà*, *catlà* i *carlà*. El nom *castlanus* va esdevenir terme tècnic en la institució feudal per a

¹ segons que ens informa Antoni M.Alcover en el seu *Diccionari català-valencià-balear* a l'epígraf de la paraula *Catalunya*. Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1983.

² Josep Balari, *Orígenes històrics de Catalunya* (1899). Instituto Internacional de Cultura Económica. Sant Cugat del Vallès, 1964. Pg.30-32

significar el vassall que tenia el castell en féu d'un altre senyor.³

NOTA DE L'EDITOR: Volem agrair la confiança que dipositeu en la nostra empresa. El nostre propòsit fonamental consisteix a treballar pel desenvolupament de la filosofia i de la cultura. El nom de l'empresa, Pro hom, respon a aquest principi i, així, des de l'àmbit editorial, promourem la traducció, el comentari i l'edició d'aquelles obres que considerem importants per al progrés del diàleg social i de la comprensió en tant que fites superiors de la nostra existència.

NOTE BY THE PUBLISHER: We want to thank your trust in our enterprise. Our aim is to work for the advancement of Philosophy and Culture. The company's name, Pro hom ("Pro-mankind"), fits with this goal. As publishers we'll promote the translation, the commentary and the publication of works which are considered important to improve social dialogue and understanding, mankind's main aims.

NOTA DEL EDITOR: Queremos agradecer la confianza que depositáis en nuestra empresa. Nuestro propósito fundamental consiste en trabajar por el desarrollo de la filosofía y de la cultura. El nombre de la empresa, Pro hom ("En favor del ser humano"), responde a este principio y, así, desde el ámbito editorial, promoveremos la traducción, el comentario y la edición de aquellas obras que consideramos importantes para el progreso del diálogo social y de la comprensión en tanto que objetos superiores de nuestra existencia.

³ Íbid. Pg.30.